

Hakemli Yazılar

Refereed Articles

Toplumsal ve Ekonomik Değişim Sürecinde Bilgi ve Bilgi Hizmetleri*

Knowledge and Information Services in Social and Economical Changing Process

Özgür Külcü**

Öz

Epistemoloji felsefenin bir dalı olarak bilgi üzerine çalışmaktadır. Epistemoloji bilginin ortaya çıkışı, doğası, kaynağı ve sınırları gibi temel sorulara yanıt arar. Kütüphane ve bilgi bilimleri de bilgi üzerine çalışmaktadır. Her iki alan arasındaki ilişki sadece bilgi üzerine çalışmalarından değil, aynı zamanda bilginin sosyal kullanımını maksimum düzeye ulaştırma amacından da kaynaklanmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde iki alan arasındaki ilişki çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, bilgi hizmetleri ve bilgi teorisinin, ekonomik ve toplumsal değişim sürecinde nasıl şekillendiği anlatılacaktır. Tüm bu değişimlerin bilgi teorisine ve ilişkili olarak kütüphane ve bilgi hizmetlerine etkisi değerlendirilecektir.

Abstract

Generally epistemology is the branch of philosophy that's studies knowledge. It attempts to answer the basic question about knowledge and its creation, source, use, borders etc. Library and information science is working about knowledge, too. Relationship between two area comes from not only concept of knowledge

* Geçen sayımızda yayımlanan "Kuramsal Bilginin Oluşumu ve Toplumsal Bilgiye Dönüşümünde Epistemoloji Bilgi Hizmetleri İlişkisi :1" adlı makalenin devamıdır.

** Özgür Külcü, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü Araştırma Görevlisidir.
e-posta : kulcu@hacettepe.edu.tr

but also as a social source, each area try to maksimize social use of knowledge. In our study we try to explain relationship between too area with different ways in part one. In part two we try to explain knowledge theory and information services in economical and social changing proses. We will estimate impact of all of the changing process to knowledge theory and relationship with library and information services.

Anahtar Kelimeler:

Bilgi Teorisi, Sosyal Epistemolojisi, Kütüphane Teorisi, Bilgi Ekonomisi

Keywords:

Knowledge Theory, Social Epistemology, Library Theory, Information Economy,

Giriş

İki bölüm halinde hazırlanan çalışmanın ilk bölümünde, felsefi bilgiden bilimsel bilgi anlayışının gelişimine kadar olan süreç ele alınmıştır. Kütüphane ve bilgi bilimlerinde bilgi olgusunun toplumsal altyapısıyla bilimsel temelleri irdelenmiştir. Epistemolojik açıdan bilgi olgusuyla, kütüphane ve bilgi bilimlerinde ele alınan bilgi olgusu arasındaki ilişki, sosyal epistemoloji penceresinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, bilginin çok yönlü etkileşimlerin ürünü olduğu gerçeğinden hareketle; iktisadi ve ekonomik açıdan değerleri etkileyen ve bu değerler den etkilenen yapısını bir ölçüde yansıtma gereği hissedilmiştir. Bilginin sadece felsefi yönüne değinmekle, elini şakağına koyarak kendince yarın-lara ilişkin sonuçlar çıkarmak eşdeğer görüldüğünden, bilgi felsefesindeki değışimin alt yapı unsurlarını yansıtan ve ileride epistemolojinin alacağı yeni boyut-ların habercisi olan bu değışimleri yansıtma gereği duyulmuştur.

İkibinli Yıllarda Bilgi: Araç Olarak Bilgiden Bilginin Amaca Dönüşümü

Çalışmanın ilk bölümünde, bilgi felsefesi ile kütüphane ve bilgi hizmetleri açısından bilginin, kaynağı sınırları, doğruluğu ve kapsamı tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır. Epistemolojik açıdan bilgi incelenmiş, kütüphane ve bilgi hizmetleriyle epistemolojik uygulamaların ilişkisi yansıtılmıştır. Yaşadığımız yüzyılın büyük değışimlere sahne olması; bilginin ve kapsamına bilgiyi alan her alanın değışimden etkilenmesinin yanı sıra, bilginin tek başına bir çağa ismini verecek ölçüde önem kazanması sonucunu doğurmuştur. Bundan dolayı 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini göstermeye başlayan ve kökleri 18. yüzyıla kadar inen değışim rüzgarının etkisiyle, günümüz ve gelecekte bilginin alacağı yeni boyutları ayrı bir bölümde ele almanın gerekli olduğu düşünülmüştür. Bu değışim

kaçınılmaz olarak bilgi hizmetlerini de etkilemiş ve 21. yüzyıl epistemolojik yaklaşımlarının da tüm bu gelişmelerden etkilenerek şekillenmesine sebep olmuş ve olmaktadır. Kütüphane ve bilgi bilimlerinin bu gelişmeler sonucu alacağı yeni boyutlara değinmeden önce, bilginin kavramsal ve içerik olarak değişimi ve bu değişime etki edene sebeplerin incelenmesinde yarar görülmektedir.

Günümüzde bilgi üzerine yaklaşımlarda uzlaşılan nokta, bilginin değer değişimine neden olan ileti olarak algılanmasıdır. İleti, bir varlıktan ötekine aktarılan veri, gözlem ya da düşünceye verilen ad olarak tanımlanmaktadır. Ancak her iletinin bilgi olmadığı gerçektir. Bir iletinin bilgi olabilmesi için, değer değişimine neden olması şart görülmektedir. Gözümüzle, kulağımızla ya da herhangi bir duyu organımıza gelen ileti, durum ya da konum değişikliğine neden oluyorsa, bir şekilde değer aktarımı söz konusudur. Aktarılan değeri içeren iletinin adı da bilgi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin bir telefon rehberinde yer alan iletiler bilgi kapsamında düşünülmemektedir. Gazetede yer alan haberler, ilanlar, rakamlar ya da diğer iletiler, tek başlarına bilgi olarak tanımlanamamaktadır. Bunların bilgi haline dönüşebilmesi için, alan kişide bir değer değişimine neden olması beklenmektedir. Kanada'ya uçarken, radyoda incelediğiniz Otawa'da fırtına beklendiğine ilişkin haber doğrudan bir ileti, değer teşkil eden bir bilgidir (Bilgi Devrimi, 2000:1). Bir verinin, ya da enformasyonun bilgiye dönüşmesi, verici ile alıcının aynı kanalda buluşması ve iletinin anlaşılabilir formda olması yanı sıra, kullanım değeri taşıyan anlamlı veriler içermesine bağlıdır. Toplumsal yaşam içerisinde de bilginin, anlamlı veriler topluluğunun sonucu meydana gelmesi ve yine anlamlı sonuçlara ulaşması beklenir. Günümüzde bilginin toplumsal ve bilişsel (cogniti-ve) kaynağını ve sınırlarını çözümleyebilmek için, tarihsel süreç içerisinde bilginin yeri ve önemini doğru çözümlemek gerekmektedir.

Ekonomistler ve iktisatçılar üretim açısından genel olarak toplumsal yapıyı üç ana döneme ayırmaktadırlar. Bunlar Tarım Toplumu, Sanayi Toplumu ve Bilgi Toplumdur. Bu sınıflamaya göre, İlkçağdan 18. yüzyıla kadar olan dönem Tarım Toplumu olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde üretimin temel kaynağı tarımdır. Bu kesimde çalışanların oranı ortalama olarak % 70-80 civarındadır. 18. yüzyılda Avrupa'da buhar makinesinin icadı ve endüstride kullanımının yaygınlaşması ile yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemin en önemli özelliği, tarımda çalışan nüfusun giderek azalması, şehirlerin yaygın hale gelmesi ve makine ile üretim dolayısıyla şehirlerde ve sanayi bölgelerinde işçi adı verilen yeni bir sınıfın ortaya çıkmasıdır. Tipik bir sanayi toplumunda işçi oranı %75-80 olarak ön görülmektedir (Kocabaş, 1998:1).

İkinci dünya savaşından sonra, özellikle 1970'lerde üretimde otomasyonun giderek yaygınlaşması, işçi sınıfının azalmasına ve toplumsal yapıdaki etkinliğinin de giderek kaybolmasına yol açmıştır. Otomasyonun yaygınlaşması ve insan emeğinin yerini makinelerin almaya başlamasıyla, gelişmiş toplumlarda işçi sınıfının genel nüfusa oranının %20'lerin altına düştüğü dile getirilmektedir. Otomasyonun

artması, beraberinde “emek yoğun” dönemden “bilgi yoğun” döneme geçilmesi- ne yol açmıştır. Artık daha çok çalışan değil daha çok okuyan, düşünen ve bilen toplumların üstünlük sağladığı bir dönem başlamıştır. Giderek bilgi okuryazarlığı (information literacy), bilgisayar ve uz iletişim araçlarında uzmanlık, ve değişim mühendisliği gibi yepyeni uzmanlık alanları doğmuş ve bilgi toplumunun altyapı unsurları tamamlanmaya başlamıştır. Ancak uzmanların üzerinde uzlaştığı nokta, bilgi toplumu olmanın ölçüsünün; bilgiye ulaşım araçlarının (cep telefonu, internet, bilgisayarlar, kablolu yayınlar vb.) sayısı ile değil, bunların iktisadi kaynak ve yeni bilgi üretiminde etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmadığıyla belirlenebileceği şeklindedir. Yine ülkelerin bilgi tabanlı çalışmalara ayırdıkları pay da (bu pay en az GSMH'nın %2'si olarak öngörülmüştür. ülkemizde %0.4 civarındadır) bilgi toplumu olma yolunda temel gösterge olarak alınmaktadır (Kocabaş, 1998:1-3). Bilgi toplumu olma yolundaki ülkelere öneriler kapsamında; bilimsel, teknolojik, stratejik, ekonomik, sosyolojik araştırmaların yoğunlaştırılması; bilgilenme hakkının genişletilmesi ve yaygınlaştırılmasına dönük çalışmaların yapılması, bilgi hizmeti veren kurumsal yapıları daha güncel kapsamda ve aktif olarak halkın bilgi gereksinimini karşılamaya dönük olarak tasarlanması ve yaygınlaştırılması, teknik bilgiden araştırmacıların, en kısa sürede, en etkin biçimde yararlanmasına dönük kurumsal yapıların oluşturulması ve geliştirme vb. gibi kütüphane ve bilgi hizmetlerini etkileyen önlemler de sıralanmaktadır (Kocabaş, 1998: 10-11 ; Türkiye Bilişim Stratejileri Çalışma Raporu, 1996:2).

Sanayi döneminin toplumsal ve ekonomik yapısına dönük araştırmalarda, sanayi toplumu da kendi içerisinde farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Bunlardan Konradiev'in geliştirdiği ve Tofler tarafından da kabul edilen kuramda 5 ana dalga belirlenmektedir. 1770-1830 yılları arasında “Erken Mekanizasyon”, 1830-1880 yılları arasında “Buhar Gücü/Demiryolları”, 1880-1940 yılları arasında “Elektrik ve Ağır Sanayi” ve 1940-1980 yıllarında “Kitle Üretimi” dönemleri gösterilmektedir. Günümüzde ise yeni bir paradigma olarak “Beşinci Dalganın” hüküm sürdüğü dile getirilmektedir. Daha esnek üretim modelleri ve dağınık talep türlerinin “Kitle Üretim” döneminden çok daha farklı özelliklere sahip olduğundan söz edilmektedir. “Beşinci Dalga” 1980'lerde mikro-elektronik alanındaki gelişmelerle yükselmeye başlamış, biyoteknoloji, yeni malzemeler ve uzay araştırmalarıyla ön plana çıkmıştır. Bu dönemin geleceğinin bilişim ve iletişim teknolojilerinde yattığından söz edilmektedir (Kocabaş, 1998:28).

1941 yılında yapılan bir ekonomik analizde, herhangi bir ekonominin üç ana bileşenden oluştuğu ifade edilmiştir. Buna göre birincil sektör tarım, ikincil sektör imalat, üçüncül sektör ise hizmetlerdir. Bu genel bileşenlerde değişim gözlenmezken, günümüzde hizmet sektörünün tüm diğer sektörlerin önüne geçtiği dile getirilmektedir. Yine hizmet sektörünü ön plana çıkaran etken olarak bilginin önemindeki artış gösterilmektedir. Bu değişimin aşağıdaki değişkenlere yol açtığı ifade edilmektedir.

1. Mal üretiminden hizmet üretimine değişim. Profesyonelleşme, teknokratlaşma, uzman eğitimi, sağlık, fast-food gibi hizmet sektörlerindeki hızlı artış.
2. İş niteliklerinin ve karakteristiklerinin değişimi.
3. İşgücünde teknik eleman ve profesyonellerin, yani bilgi sınıfının artması.
4. Yüksek teknolojilere doğru değişim. Mikro-elektronik ve yarı iletkenler aracılığıyla bilginin toplanıp yönetilmesine yarayan küçük ve yetenekli makine lerin yapılması.
5. Yeni bilişim teknolojilerinin yayılması ve bilgisayarların gelişmesine paralel olarak uzak noktalarda koordinasyon amacıyla telekomünikasyonun ileri ölçülerde kullanılması (Akın, 2000: 2-4).

Bu değişimlerin önemli milad noktalarından birisi olarak da 1956 yılında ilk defa ABD'de beyaz yakalıların mavi yakalıları geçmesi gösterilmektedir (Akın, 2000: 4)

Çalışan kesime yönelik bir diğer saptama da, sanayi toplumunda yarı vasıflı işçilerin çalışan sınıf içinde en kalabalık grubu oluşturmalarıdır. Bilgi toplumunda ise etkin çalışan ve profesyonel sınıf, yani bilgi işçisi olarak nitelenen bilim adamları, teknisyenler, mühendisler ve bilgi profesyonellerinin sayıca arttığı ve toplumun kalbi konumuna geldiğinden sözedilmektedir. Yeni toplumsal koşullarda bilginin nesne olarak öneminin giderek arttığından sözedilmektedir. Bacon'un yüzyıllar önce söylediği gibi bilgi güçtür sözü geçmişten çok daha anlamlı hale gelmiştir. Bilgi aynı zamanda toplumsal yapının ana eksenine de oturmaktadır. Tarım toplumunda toprak ve işgücü, sanayi toplumunda sermaye merkezi bir öneme sahipken, bilgi toplumunda bilgi stratejik bir kaynak haline gelmiştir. Çünkü yeni toplumsal yapıda, teorik bilgiyi piyasada yeni ürün ve hizmetlere başarılı şekilde dönüştürenlerin, rekabet ortamında güçlenerek ayakta durabileceklerinde sözedilmektedir (Akın, 2000: 4-5).

Bilgi toplumunda bilgi tek başına en önemli semaye haline dönüşmektedir. Örneğin, bilgi çağının işletmelerinden olan Microsoft ele alındığında, maddi kaynaklarının (arazi, bina, stoklar, hammadde vb.) neredeyse yok denecek kadar az olmasına karşın, kayda değer tek varlığının işletme içerisindeki elemanlar olduğundan sözedilmektedir. Sermayesinin öneminden çok, profesyonellerin öneminin artışına Microsoft güzel bir örnek oluşturmaktadır. Microsoft'un 15 yıl önce kayda değer bir sermayesinin olmamasına karşın, bugünkü piyasa değerinin General Motors ve IBM'den daha fazla olduğu dile getirilmektedir. Günümüzde rekabet avantajı yaratmanın anahtarı olarak bilgi gösterilmektedir. Uzakdoğunun dev işletmelerinin, yeni pazarlar oluşturma, yeni ürünler ve teknolojiler geliştirme gibi alanlarda bilgiyi kullanmaktan öte, bilgi yaratma sayesinde lider konuma yükseldiklerinden sözedilmektedir. Bilgi yaratma, varolan bilgiyi yorumlamaktan çok daha öte bir anlayış olarak ele alınmaktadır. Varolan bilgiyi yorumlamak teknik bir boyut iken, bilgiyi yaratmak için hayal gücü, sezgi ve içgücünden ya-

rarlanmak söz konusudur. Bilgi yaratan işletmelerde bilgiyi keşfetmek ve yenilik yapmak görevi belli bir departmana değil, yaşayan bir organizma olarak görülen tüm işletmeye ait görülmektedir. Yeni bilginin kaynağı birey olarak gösterilmektedir. Bilgi üreten işletmenin temel yaklaşımı, bireysel bilgiyi örgütün tümüne mal edebilecek bir sistem geliştirmek şeklinde ifade edilmektedir. Bu sistem içerisinde, sanayi toplumundaki üretim kaynakları, bilgi toplumunda ikincil duruma düşerek bilginin bir fonksiyonu haline dönüşmüşlerdir (Akın, 2000:8-13). Bu sisteme ilişkin olarak, ülkemizde faaliyet gösteren Türkiye Bilişim Vakfı'nın yayımladığı Bilişim Raporu'nda bilgi altyapısı teriminin açıklamasına yer vermek yararlı olacaktır. OECD ve Birleşmiş Milletler'in raporlarına da gönderme yapılarak hazırlanan Raporda bilgi altyapısı:

“Herhangi bir kurum ya da kuruluşun, özellikle karar alıcılarına, gerek duydukları nitelik ve miktardaki kullanılabilir bilgiyi gerekli zamanda, gerekli ortamda ve gereken doğrulukta sağlayabilecek hizmetler ve teknolojiler kümesi ya da sistemi” olarak tanımlanmıştır (Türkiye Bilişim Stratejileri Çalışma Raporu, 1996:2).

Görüldüğü gibi bu tanımlamada bilgi altyapısı, kütüphane ve bilgi hizmetlerinin geleneksel hizmet politikalarının temel fonksiyonlarını yansıtmaktadır. Ancak yine dikkat edilirse bu tanımlamada, sıralanan çalışmaları, kimlerin gerçekleştireceği konusunda da herhangi bir açıklama söz konusu değildir. Bilgi altyapısı işlem, iletişim ve bilgi olmak üzere üç aşamada tanımlanmaktadır. Bu işlemlerin tümü bilgi profesyonelliği kapsamındaki çalışmaları içermektedir.

Çalışmanın bu bölümünde bilgi; iktisadi, toplumsal ve ekonomik değer olarak incelenmektedir. Bilginin gelişen bilimsel-teknik çevrede alacağı yeni konumlar ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ancak başka bir yanılgıya düşmeme konusunda dikkatli olunması gerekmektedir. **Bilgi Toplumu, Bill G. (Gates) toplumu değildir.** Nasıl yazının icadının, insanları tarihin başlangıcına getirdiği dile getiriliyorsa, matbaanın icadının da insanları Yeniçağa getirdiği bilinmektedir (Bilgi Ekonomisi, 2000:1). Yukarıda sıraladığımız ekonomik, iktisadi ve toplumsal değişimler bizi bilgi toplumuna ulaştırmıştır. Ancak bu örneklerden ortaya çıkan bir diğer sonuç da büyük dönüşümlerin, ya bilginin kendisinde ya da üretildiği, saklandığı ve iletildiği ortamlardaki değişimlerin sonucu olduğu gerçeğidir. Bu da bize aslında bilginin her çağda ve ortamda devinimin ana kaynağı olduğu gerçeğine götürmektedir. Ancak şu anda yaşanan değişim, bilginin değişimde bir araç değil, toplumsal, ve ekonomik yaşamın diyalektiği ve devamlılığı için amaç haline dönüşmesidir.

İkibinli Yıllarda Bilgi Hizmetleri: Bilginin Ekonomik ve Yönetmel Değere Dönüşümünün Bilgi Hizmetlerine Etkisi

Yukarıda sıraladığımız değişim rüzgarı; bilginin farklı etkenlere bağlı olarak her alanda önemindeki artışı yanıtmaktadır. Farklı etkenlerin ve çeşitli gereksinimlerin ürünü olarak ortaya çıkan bilgi bütünü, yaşamın her alanını etkileme ve değiştirme gücüne sahiptir. Kapsamına bilgi hizmetlerini alan bir disiplinin, tüm bu değişimlerden fazlasıyla etkilenmesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu durum, kütüphane ve bilgi hizmetlerinin çağın gereksinimlerine yönelik olarak yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

90'lı yılların kütüphane ve bilgi hizmetlerinde büyük değişimlere sahne olduğu dile getirilmektedir. Özellikle iş ve finans sektöründeki kütüphaneler ve bilgi merkezleri, geçmişten çok daha farklı hizmetler ve anlayışlarla ele alınmaya başlanmışlardır. Değişen kurumsal yapılar ve anlayışlar, kütüphane ve bilgi hizmetlerini de geçmişten bütünüyle farklı yeni misyonlara bürünmek zorunda bırakmıştır. Böylece kurumsal sistem içerisinde kütüphane ve bilgi hizmetlerinin konumu ve işlevi de değişmiş ve değişmektedir. Pek çok kurum, kütüphane ve bilgi hizmetlerini duvarların ötesinde tanımlamak durumunda kalmaktadırlar. Kütüphaneciler ve bilgi profesyonelleri, değişen kurumsal anlayışın uzantısı olarak çalışmalarını ve politikalarını belirlemek durumunda kalmaktadırlar. Yeni ortamda kütüphaneciler “bilgi yöneticisi” (knowledge manager) ve “enformasyon analisti” rolüne soyunmakatadırlar. Bilgi profesyonellerinin kurumun aktif bir üyesi olarak ortak amaçlara yönelik eylem planları geliştirmek durumunda olduklarından sözedilmektedir (Klobas, 1997: 39-40).

Bu gelişmeler kendiliğinden meydana gelmemektedir. Koşullardaki değişimi öngörerek, önceden gelişmelere adapte olmak gerekmektedir. 1995 yılında ABD'de Gartmer grubunun başlattığı bir çalışmaya göre, 2001 yılına kadar geçen 5 yıl içerisinde kütüphanelerin kurumlar içerisindeki çalışma biçimleri ve rollerinin %70 oranında değişeceği ve bu gelişmeler sonucu kütüphanelerin, bilgi yönetimi uygulamaları içerisinde kendilerini tanımlamazlarsa ortadan kalkma tehlikesi içerisine düşebilecekleri dile getirilmektedir. Prusak ve Matarazzo'nun, ABD'de 1990-95 yılları arasında 165 büyük kuruluşun kütüphanesinde yaptığı araştırmada, kuruluşların 1995 yılına kadar geçen 5 yıl içerisinde %10'unun ortak kullanılan kütüphanelerini kapattığı, %30'unun kütüphanelerindeki hizmetleri sınırlandırıp çalışanlarından bir kısmını çıkardığı ve kurumların %70'inin herhangi bir bina içerisinde kütüphane hizmetlerini gerçekleştirmek yerine işe dönük enformasyon sağlayan çeşitli ortamlarda bilgi hizmetini tanımlamaya yöneldiği, ağ altyapısına uyumlu bilgi yönetim sistemlerine geçmeye çalıştığı dile getirilmektedir. Bu gelişmeler, artık kütüphane ve bilgi hizmetleri bağlamında hiçbir şeyin geçmişteki gibi olmayacağını önemli sinyalleri olarak değerlendirilmelidir. Bilginin seçimi, sağlanması, organizasyonu ve yayımına duyulan gereksinimin geçmişten çok daha fazla hissedildiği çağımızda, bu gelişmeler, elektronik ortamda hızlı, gerekli formda, zamanında, istenilen kadar ve çağa uygun, kurum-

sal yaklaşımların uzantısı olarak bilgi hizmetlerinin tanınması gereksinimini ortaya çıkarmaktadır (Prusak, 1996:35).

Kurumlarda, ürün oryantlı yaklaşımlar yerine çeşitli işlevlere ayrılmış ve ayrı yönetim birimlerine bağlı yapılanırlara gidişin, esnek yapılanmalarla, sonucun değil sürecin değerlendirilmesine yönelişin, kurumsal yapıları bütünüyle değiştirdiği üzerinde durulmaktadır. Yeni koşullarda bilgi hizmetlerini yeniden tanımlama gereksinimi hissedilmektedir. Bilgi, kurumun sahip olması gereken öncelikli değerler arasında yer almaktadır. Kişiler, gruplar ve genel olarak tüm kurumsal yapı sürekli şekilde öğrenen (learning organizations), gelişen bir yapıda olma konumundadır. Bu durum, günlük iş akışını sağlayacak ve gelecekte alınacak yeni koşullara uyumlu olacak, kurum içi ve dışı kanallardan sürekli bilgi akışının sağlanmasını gerektirmektedir. Girişimciliğin tabana yayıldığı ve her noktadan yeni bilgi akışının söz konusu olduğu yapılanmalara gidilmektedir (Garvin, 1993:21).

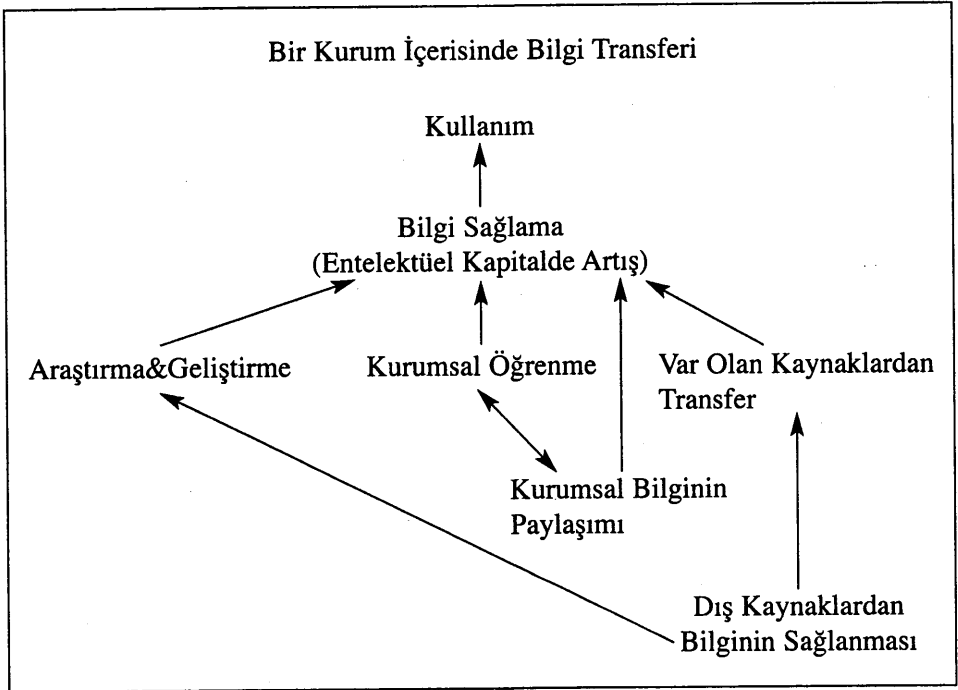
Aynı zamanda, her yönden gelmekte olan bilgi akışının sürdürülmesi, devamlılığı ve etkinliği için gelişmiş ağ altyapılarına gereksinim duyulmaktadır. İnternet ve İtranet olanakları, tüm bu çalışmaların başlaması ve devamlılığında hem bir altyapı sağlamış, hem de bilginin üretiminden kullanımına kadar geçen süreci doğrudan yönlendirebilme olanağı yaratmıştır. Günümüzde hizmetlerin sınırları (zaman ve mekan gibi) aşılmakla birlikte, hizmetlerin yürütüldüğü ortamların sınırları ortadan kalkmaya başlamıştır. Kurumlarda kaynak yerine bilgi tabanlı yaklaşımlar daha geçerli hale gelmiştir. Özellikle; kurumsal öğrenme ve bilgiye dayalı yaklaşımların gerekliliği ön plana çıkmıştır. Bu yeni ortamda “enformasyon yöneticileri”nin “bilgi yöneticisi” olarak tanımlandığından söz edilmektedir. Bu durum kurumlarda yürütülen kütüphane ve bilgi hizmetlerini de oldukça etkilemektedir. Tüm bu değişimi ortaya koyabilmek için öncelikle bilgi yönetimini tanımlamak sanırız yararlı olacaktır (Klobas, 1997:40-41).

Kurumlarda “bilgi yönetimi” kapsam olarak, bilginin sağlanması, transferi ve kullanımı ile ilgilenmektedir. Kurumsal yapıların, bu işlevlerle uzun yıllardır tanışık olmasına karşın, 1990'ların sonlarıyla birlikte “bilgi yönetimi” çok daha sistematik olarak ele alınmaya başlanmıştır. Kurum çalışanlarının; var olan bilgiden daha fazla yararlanabilmesi, kurumsal sınırların ötesinde bilginin transferinin etkinleştirilmesi gereği, stratejik kararların alınabilmesi için günlük bilgi akışına duyulan gereksinim, sistematik olarak kurumlarda bilgi yönetim aktivitelerine duyulan gereksinimi artırmıştır. Bilgi yönetiminin kurumlarda oynadığı rol ile, kurumsal teorilerin değişimi ve global ortamdaki gelişmeler birbiriyle sıkı sıkıya ilişki içerisinde. Bilgi çağında kurumsal yönetimin öncelikle amacı, kurumların “entelektüel kapitalini” geliştirmektir. Kurumlarda “bilgi yönetimi” aktiviteleri, kurumun, “entelektüel kapitalini” yükselterek; rekabet ortamında ayakta kalabilmek, sürekli olarak gelişmek ve kurumun ekonomik çıkarlarına hizmet etmek için gerekli alt yapı unsurlarını sağlar (Stewart, 1997:2).

Kurumlar içerisinde “entelektüel kapital”; kurumsal aktiviteler (araştırma, ge-

liştirme çalışmaları ya da günlük iş akışı sırasında kendiliğinden oluşan bilginin sağlanması sonucu) sırasında farklı kaynaklardan sağlanmakta ve çeşitli türde bilgi kaynaklarından karşılanmaktadır. Kurumsal bilginin kaynağı, kurum dışı bilgi kaynaklarıyla halihazırda kurum içerisinde üretilen bilgiye dayanmaktadır. Kurumsal açıdan pek çok bilgi aktivitesi, kurum içerisinde birinde ya da birinin sorumlu olduğu birimde yer alan bilginin paylaşımına dayanmaktadır (Klobas, 1997:73-74). Kurumlarda bilgi paylaşımı, veritabanı yönetim sistemleriyle bilgi sistemlerinin ortak çalışma alanını oluşturmaktadır. Böylece, kurum içerisinde bilgi etkinlikleri, iş uzmanları, bilgi profesyonelleri, ve bilgi teknolojisi uzmanlarının ortak çalışmalarına dayanan bir yapıya oturmaktadır. Zamanın ve ortamın sınırlarını aşan, ağ altyapısına dayalı bilgisayar tabanlı bilgi hizmetleri, kurumlar içerisinde bu üç profesyonelliğin ortak çalışmalarının bir ürünü olarak gösterilmektedir (Klobas, 1997:41). Kurumlarda, bilgi yönetim sistemleri; kurumun sahip olduğu ya da kurumsal işlevler için gerekli olan bilginin, derlenmesi, kaydı, etkin kullanımı ve yeni bilgilerin gelişiyile var olan bilgi bütünüünün güncelleme-si, kurum içi ve dışı bu bilginin akışı ve paylaşımıyla kendi çalışma kapsamını belirlemektedirler.

Bilgisayar tabanlı bilgi yönetim sistemlerinde bilginin paylaşımı, geleneksel kurum sınırlarının ötesinde müşteriler, satıcılar ve diğer kurumlarla örgütler ve kişiler arasında açık bir çevrede, sınırları önceden belirlenmiş bütünleşik yapılar-da gerçekleştirilmektedir (Klobas, 1997:43).

(Klobas, 1997:43)

Bu şekilde bilgi yönetiminin öncelikli amacı bilginin etkin kullanımını gerçekleştirmektir. Araştırma geliştirme çalışmaları ve kurumsal öğrenme süreci sürekli bilgi transferiyle gerçekleştirilmektedir. Bilgi profesyonellerinin tüm bu süreç içerisinde özellikle ele aldıkları konu, bilginin transferi aşamasıdır.

Kütüphaneciler ve bilgi profesyonelleri geleneksel olarak dış kaynaklardan bilginin sağlanmasına yönelmişlerdir. Günümüzde kurumlarda bilgi sistem profesyonelleri ve belge yöneticileri ise, kurum dışı bilgi kaynakları yanında, kurumlar içerisinde ve genelde kurum tarafından üretilen ya da bir şekilde kurumsal işlemler için sağlanan bilginin paylaşımına yönelmektedirler (Klobas, 1997:43-44).

Tüm bu değişimler kütüphane ve bilgi hizmetlerinde bilginin ele alınışını da etkilemiştir. Özellikle kurumsal olarak bilgi yöntem çalışmalarında ele alınan bilginin nitelikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

Kurumsal Bilgi Yönetim Aktivitelerini Etkileyen Bilginin Nitelikleri

Bilginin kaydedildiği form

Kapalı (toplanmamış ve kaydedilmemiş) bilgi

-Açık bilgi

Toplanmış ancak kaydedilmemiş

-Toplanmış ve kaydedilmiş

Fiziksel belgeler

-Elektronik belgeler

Bilgi kaynağı

Kurum içi dahili

-Kurum dışı harici

Kurumsal, toplumsal ve bilişsel karakteristikler dahilinde

Kişilerin bilgiyi paylaşma istekliliği (psikolojik boyutuyla)

İnsan iletişiminin sınırları

Derleme

-Kaydetme

(Klobas, 1997:44)

Bilginin transferini etkileyen ciddi bir unsur olarak, toplumsal, politik ve bilişsel sınırlamalar üzerine durulmaktadır (Klobas, 1997:44-45) Bilginin transferinin çeşitli aşamalardan geçerek gerçekleştirildiği dile getirilmektedir. Bunlar:

- Kapalı bilginin toplanması (ne bildiğimizi bilmek)
- Bilginini kaydı (bilgimizi kalıcı hale getirme)
- Bilgi kaynaklarını tanımlama (kimin ne bildiğini bilme)
- Kayıtlı bilginin organizasyonu
- Kayıtlı bilgiye erişim (Klobas, 1997:45-46)

Kapalı bilgi transfer edilmeden önce toplanmaktadır. Bilgi bir görüşmeden derlenmiş olabilir. Toplanmış ancak kaydedilmemiş böyle bir bilgi kapalı bilgi olarak tanımlanmaktadır. Böyle bir bilginin doğrudan yayımına geçilmeden önce, açık hale ya da kayıt altına alınması gerekmektedir. Bilgi yönetim çalışmalarının önemli bir kısmını, bilginin hitap edeceği kesime uygun formda kaydedilmesi ve tanımlanması çalışmaları almaktadır. Tüm bu çalışmalar kütüphaneciler, belge yöneticileri ve veri tabanı yöneticileri tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin kurumlarda çalışan kütüphaneciler, kurumları için hangi alanda ne tür bilgi gereksinimleri olduğunu belirleme sorumluluğu taşımaktadırlar. Kayıtlı bilgiye kurum dışından da erişim konusunda son yıllarda İnternet önemli bir rol üstlenmektedir (Klobas, 1997:46).

Çağdaş kurumlarda bilgi ve belge kaynaklarının yönetimini etkileyen temel bazı sorunlar söz konusudur. Bunlar iş koşulları, bilginin kapsamı ve bilgi teknolojisinin alt yapı unsurları olarak sıralanmaktadır. İş ortamlarında bilgi profesyonelliği; bilginin üretimi, sağlanması ve kullanımı yoluyla işe ait amaçların gerçekleşmesinde etkililik ve verimlilik sağlamaya yönelmektedir. Bilgi kapsamında kurumlarda hizmet veren kütüphaneciler, belge yöneticileri ve veri tabanı yöneticilerinin öncelikli görevinin, bilgi ve belgenin etkin transferini sağlamak olarak gösterilmektedir. Enformasyon teknolojisi uzmanlarının kurumlarda, kurumsal gereksinimlerle uyuşan bilgi yönetim proseslerine yönelik, gerekli teknik alt yapı olanaklarını sağlama görevi üstlendikleri dile getirilmektedir. Bireysel hizmet “self servis” olarak bilginin sağlanmasına yönelik bilgi profesyonellerinin, çalışmalarını bütünsel sistemler içerisinde uzmanlaşmış alanlar çerçevesinde yürütmek durumunda kalacaklarına düşünülmektedir. Ancak yeni çalışma ortamları bazı yeni özelliklerin de varlığını gerektirmektedir. Bilgi profesyonellerinin bu yeni ortamda, öncelikle; hizmetlerin tanıtımından gerekli olan iletişim becerisini, özel konu alanlarında bilgi türlerinin sistematik değerlendirilmesini ve bilgi teknolojisindeki gelişmeleri takip edecek yeteneklerini geliştirmek durumunda kalacaklardır (Hyams, 1996:31-35).

2000’li yıllarla birlikte kütüphane ve bilgi hizmetlerinin alacağı yeni boyutlar maddeler halinde aşağıda sunulmaktadır;

1. Kişilerin fiziksel olarak sağlayamadığı elektronik bilgiye erişime yönelik çalışmalarda bulunma.
2. Kaynakların ya da gerekli olan bilginin bireysel olarak “self-servis” sağlan-

- masına yöneliş. Büyük ve hantal kütüphanelerin ve bilgi merkezlerinin ortadan kalkışı.
3. Uzaktan erişim araçlarıyla bilgi merkezleri ve kütüphanelerin elektronik ortamda bilgi hizmetlerine yöneliş. Klasik kaynakların giderek kütüphane müzelerinde yerlerini alması. Uzaktan eğitimi destekler nitelikte elektronik kütüphanelerin hizmet stratejileri geliştirmesi.
 4. Kullanıcıların elektronik bilgi kaynaklarını kullanmalarına yardımcı olmak için personelin eğitimi.
 5. Elektronik ortamda depolanan dokümanların yüksek oranda basımı ve tekrar üretimine yönelik merkezi bir yerleşim olma.
 6. Yerel ve özel ilgi alanlarında gerekli materyallerin toplanması, kataloglanması ve indekslenmesi.
 7. Veritabanına eklenecek materyallerin tespiti için kullanıcı profiline ortaya çıkarılması ve hizmet stratejilerinin buna göre belirlenmesi.
 8. Elektronik kaynaklara erişim ücretleri dışında, bilgi ve belgeye hitap edilen kesimin serbest ve elden geldiğince ucuz erişimini sağlama imkanının yaratılmasına dönük hizmet politikalarının belirlenmesi ve uygulanması.
 9. Basılı ve elektronik kaynakların entegrasyonunu sağlama ve gerekli veritabanlarını oluşturup hizmete sunma.
 10. Kullanıcıların bilgi içerikli sorularına ve sorunlarına yanıt verecek nitelikteki elektronik enformasyon kaynaklarından gerekli bilginin çekimi, ve diğer bilgi hizmetleri.
 11. Var olan enformasyon kaynaklarında yer alan verilerin derlenerek gereksinim duyulan bilgilerin ilgili kişilere sunulması (Hyams, 1996:31; Klobas, 1997:52; Thomson, 1982:118).

Yeni bin yılda kütüphanecilerin, kütüphanelerden çok bilgi kullanıcıları ve bilgi arasında çalışacaklarından söz edilmektedir. Bilgi profesyonellerinin duvarların dışına çıkacakları, daha çok bilginin transferi, yasa oluşturma, bilginin organizasyonu ve bilginin analizine yönelecekleri dile getirilmektedir. Bilgi profesyonellerinin, kurumun etkin bir üyesi olacaklarından bahsedilmektedir. Ancak bu durum, bilgi profesyonellerinin iş hayatında gerekli bilgi, iş oryantasyonu, analitik yetenekler ve bilgi teknolojilerini ve gerekli bilgi sistemlerini anlamaya yönelik daha çok çaba harcamaları sonucunda gerçekleşebileceği, aksi halde atıl kalacakları dile getirilmektedir. (Klobas, 1997:59). Geleceğe ilişkin polymedia (çoklu ortam kütüphaneleri), dijital kütüphaneler, elektronik ya da sanal kütüphaneler gibi tanımlamalara (Barker, 1997:94) çalışma kapsamımızda değinilmeyecektir. Kanımızca bu tanımlamalarda her ne kadar duvarları aşmaya çalışsak da sanal duvarlar yaratmaktayız. Gerçekte amaç, yeni bin yılda bilgi hizmetlerinin alacağı yeni boyutlar ve hizmetlerin veriliş biçimini yansıtmak olmalıdır. Bu durum 70'lerde futuristlerin 2000'li yıllarda insan görevini üstlenen robotlara ilişkin tahminlerine benzemektedir. Günümüzde insana benzeyen robot görmemekle

birlikte, otomotivde robot kollardan, tıbbi operasyonlara kadar pek çok alanda, belirli işlevlerde uzmanlaşmış parça teknolojilerine rastlıyoruz. Benzer gelişmelerin bilgi hizmetlerinde de gerçekleşeceği, beklentiler doğrultusunda belirli işlevlerde uzmanlaşmış ya da belirli işlevleriyle bağımsızlaşmış alanlara ayrılarak, bilgi hizmetlerinin kompleksleşerek devam edeceğini savunmak sanırız hayalci olmaz. Ancak bir gerçek var ki, insanoğlu doğaya karşı verdiği mücadeleyi kişisellikten toplumsallığa evrimselleşerek kazanmıştır. obje/Suje ilişkisini algılarıyla ve zihinsel çözümlenmeleriyle kuran insanlık, tarihsel ve toplumsal kazanımlarla bilgisini pekiştirmiş ve yine aynı öğelere uyarlayarak doğrulamıştır. Bu ilişkileri geliştirerek yeni bilgiler ekleyip, günümüzde bu seviyesine ulaşmış ve gelecekte elbette ki bunu geliştirecektir. Bu zincirin en önemli halkası olan bilgi, var olan tüm değerlerin de temelidir. Kişisellikten toplumsallığa bilginin döngüsü sürdükçe, üretilen değer olarak yeni bilgiye olan talep devam ettikçe; bilginin sağlanması, düzenlenmesi ve erişimine yönelik çalışmalar da sürecektir. Ortamı ne olursa olsun bu çalışmalar bilgi profesyonelliği kapsamında gerçekleşecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Çalışmamız bütününde, deyim olarak bilgi sevgisi anlamına gelen, felsefenin varlığına neden olan bilgi olgusu ve sorunu; hem bir felsefe konusu, hem iktisadi, toplumsal ve ekonomik olgu ve hem de üzerine hizmet verilen alan açısından ele alınmıştır. Bu birbirinden farklı gibi görülen alanların uzlaşma noktasını bilgi oluşturmaktadır. Ancak çalışmada, bir felsefeci, bir iktisatçı ya da ekonomist gözüyle bilgi sorununa bakma amacı güdülmemiştir. Kütüphane ve bilgi bilimleri çerçevesinden ya da ona etkileri açısından felsefi, toplumsal ekonomik ve iktisadi boyutuyla bilgi hizmetlerinin durumu ve yönelişi yansıtılmaya çalışılmıştır.

Bilimsel çalışmaya yeni başlayan bir kişiye verilen ilk öğütlerden birisi felsefe okumasıdır. Çünkü genel olarak felsefe tüm bilimlerin özü ve çıkarımı olarak, insanı ve doğayı açıklamaya çalışır. Üzerinde çalışılan her ne olursa olsun, araştırma yöntemini ve gerekçelerini ortaya koyar. Kişiyi algılama, bilme, düşünme ve muhakeme yapma yeteneği kazandırır. İlkçağdan Ortaçağa, Yeniçağdan Modern Çağa kadar yaşamış önemli filozofların istisnasız kişilere kazandıracığı bir şeyler vardır. En azından doğruyla yanlış ayırma konusunda seçenektirler. Bilimsel bir çalışmaya başlarken önyargılı değil ama, örneğin en azından belirlenmiş kriterleri özümseyerek işe başlama gerekliliği böylece daha rahat kanıksanabilir. Bu gerçekten hareketle çalışmada, ki çalışma kapsamı itibariyle de doğrudan bilgiyi aldığı için, öncelikle bilgi olgusu, bilme süreci, doğru ve geçerli bilgiye ulaşma uğraşı içerisinde yoğunlaşan felsefeciler ve düşünceleri ele alınmıştır. Bilgiyi etkileyen toplumsal, kültürel, ekonomik, psikolojik vb. tüm etkenlerin bir çıkarımı olarak epistemoloji, başlıbaşına felsefenin bir alanı olmanın ötesinde, her bilimsel alanın felsefi çıkarsamalarının bilgi üzerine bileşkesini de yansıt-

maktadır. Bir yandan da her alan kendi epistemolojik çıkarımını yine kendi amaçları doğrultusunda kullanma eğilimi de gösterebilmektedir. Örneğin sosyal epistemoloji, bilgiyi sadece toplumsal bir olgu olarak görerek, kişisel biçimde obje/suje ilişkisinin ötesinde, kişiselden toplumsala bilgi döngüsünü incelemektedir. Bu döngü, bilginin üretiminden itibaren, etkilediği ya da etkilendiği tüm süreci içine almaktadır. Bu süreç kendiliğinden oluşmamaktadır. Öncelikli olarak gereksinimler süreci belirlerken, gereksinimler doğrultusunda yürütülen hizmetler de sürecin işleyişinde önemli bir aracı rolü üstlenmektedir. Yine sadece gereksinimleri beklemek yerine, muhtemel gelişmeler doğrultusundan hizmet stratejilerini saptayarak bilgi hizmetlerini yürütmek, toplumsal boyutuyla bilgi sürecinin önemli bir yönü sayılmaktadır. Bu boyut, yani bilgi hizmetlerini yürütme ve geliştirme sorumluluğu, doğrudan kütüphane ve bilgi profesyonellerininidir. Geçmişten günümüze kurumsal bir yapı olarak kütüphane ve çeşitli bilgi merkezlerinin ortaya çıkış nedeni de doğrudan buna dayanmaktadır. Shera'nın kütüphaneleri **toplumsal bir icat** olarak algılayışı, onun köklerini toplumsal gereksinimlerde bulmasından kaynaklanmaktadır. Toplumu **sosyal bir fabrika** gibi algılayan Shera'nın bu fabrikada ortaya konulan ürünlerin sağlanarak hizmete sunulması sorumluluğunu da kütüphane ve bilgi profesyonellerinde bulduğu bir gerçektir. **İnsanlığın grafik belgelerinin (kayıtlı) sosyal kullanımını maksimum etkinlikte sağlama** şeklinde tanımladığı kütüphane hizmet felsefesi, günümüzde de hiçbir değer değişimine uğramadan önemini korumaktadır. Tüm bu yaklaşımlar aslında toplumsal bir olgu olarak ve sosyo-epistemolojik yaklaşım ya da ekoller içerisinde tanımlanabilecek çıkarımlara dayanmanın ötesinde, kütüphane ve bilgi hizmetlerini sosyal epistemolojinin parçası haline dönüştürmektedir. Toplumsal olarak bilginin kaynağı, sınırları ve toplumsal açıdan doğru bilgiyi bir düşünelim. Bunların hangisinin kütüphanelerin ya da bilgi merkezlerinin sorumluluğunun dışında olduğunu savunabiliriz ki. Sosyal epistemolojinin kapsamına giren bu ana sorunların tümünde de kütüphane ve bilgi hizmetleri vardır. Çünkü kütüphaneler ve bilgi merkezleri toplumsal bilginin, çeşitli yöntemlerle sağlandığı, bu kaynakların ya da bilginin düzenlendiği ve sosyal çevreye sunulduğu toplumsal kurumları oluşturmaktadırlar. Gerekli ve doğru- bilgiyi, kullanıcıların gereksinimleri doğrultusunda en uygun ortamda ve en etkin biçimde verme konumundaki kuruluşların, tüm bu gereklilikleri gerçekleştirebilmek için uygulanacak teknikler yanında, sosyal epistemolojiyi bir yöntem olarak benimsemesi zorunlu görülmektedir. Çalışmanın içerisinde değindiğimiz gibi, aslında ister istemez hizmet geliştirme felsefesini ortaya koyarken bu yöntemleri kullanmak durumunda kalmaktayız. Ancak, açık olarak, gelişen ve değişen ortamda kütüphane ve bilgi hizmetlerinde strateji, planlama, yöntemlerin belirlenmesi vb. amaçlarda epistemolojik yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Yine yaşadığımız toplumu anlama, onun bilgi üretim ve tüketim karakteristiğini kavrama, üretilen bilginin sosyolojik ve psikolojik boyutunu tanımlayabilme noktasında, özellikle karar verme konumundaki kütüphaneci ve bilgi profesyonellerinin birikimli olmaları gerekti-

ği düşünülmemektedir. Bilginin üretimi ve tüketimini bir kenara koyarsak, aradaki bağlantıyı ya da halkaları oluşturan bilgi hizmetleri başlı başına da sosyal epistemolojinin çalışma kapsamıdır. Sosyal epistemoloji bir yöntem olmanın dışında bilgi profesyonelliğini de içinde barındırmaktadır. Herhangi bir alanda sosyal epistemoloji konusunda araştırma yapan bir kişinin, ilk göz önüne alması gereken unsurların başında kütüphane ve bilgi merkezlerinin felsefi açılımı gelmesi gerekir. Ancak bu noktada kütüphanecilerin birkaç örnek dışında konunun felsefesine yeterince el atmadıkları görülmektedir. Kendilerini teknik bir uygulama alanı görüp, sadece gerekli teknikleri uygulayarak, ya da çalışma sırasında sıklıkla rastladığımız gibi, bilgi konusuna sadece kavramsal olarak yaklaşarak bilgi kuramına ya da felsefesine katkıda bulunmak imkansız görülmektedir. Bilgi olgusunu, analitik ve sistematik olarak derinliğine inceleyerek, bir taraftan kütüphane ve bilgi hizmetleri daha sağlıklı olarak geliştirilebilir, diğer yandan da toplumun bilme, bilgilenme, erişim, kullanım, yayım karakteristikleri vb. unsurlarını da içeren sosyal epistemolojiye katkı sağlamış oluruz.

21. yüzyıl pek çok konuda olduğu gibi bilgi hizmetlerinde de önemli değişikliklere sahne olmaktadır. Aslında tarih içerisinde değişimin olmadığı herhangi bir dönemin varlığına inanmak mümkün değildir. Sarmal bir yay gibi diyalektik süreç, sonuç itibarıyla yeni kazanımlarla hep ileriye hareket etmektedir. Bu durum zamanın geri dönüşümsüz oluşu kadar açık ve kesin bir gerçektir. Ancak son yüzyılda yaşanan sürecin yoğunluğu, geçmişten çok daha fazla gelecek kaygısı duymamıza neden olmaktadır. Her alanda, ki özellikle sosyal bilimlerde gelecek öngörülerini, hareketli tartışmaların konusu durumundadır. Bu tartışmaların yoğun olarak yaşandığı alanların birini de bilgi hizmetleri kapsamında kütüphane ve bilgi merkezlerinin durumu oluşturmaktadır. Uzun bir dönem, kaynakla kullanıcı arasında kapalı bir sistemde hizmet verme uğraşı veren mesleğimiz, 70'li yıllarla birlikte kendini tanımlama ve klasik aracı rolünün ötesinde bütünleşik sistemlerde ve diğer disiplinlerle ilişki içerisinde kendisini ortaya koyma çabası içerisindeydi. Kaldı ki tartışmalarını kendi kapalı sistemi içerisinde yürüten klasik kütüphaneciliğin, bilgi hizmetleri yönü, artık birbirinden bağımsız pek çok disiplinin de konusu haline dönüşmüş ve giderek artan biçimde dönüşmektedir. Genel olarak yaşadığımız toplumun, çalışma içerisinde sıraladığımız etkenler doğrultusunda bilgi toplumuna dönüşümü, bilgi üzerine çalışan kesimleri de derinden etkilemektedir. Bilgi toplumunun ortaya çıkışında, bilginin ekonomik ve toplumsal bir değere dönüşmesinde, çeşitli bilim dallarının ortaya koyduğu bilgi bütününe rolü söz konusudur. Bu noktada bilgi hizmetlerinin, üretilen bilgi üzerinde çok fazla etkisi yoksa da, bilgi toplumuyla bilgi hizmetleri ilişkisi o kadar basite alınacak bir olgu değildir. Başlıbaşına bilgi konusu üzerine genel olarak düşünmek ve çeşitli çıkarsamalarda bulunmak kanımızca bir bilgi profesyonelinin özelliği olması gerekir. Artan ve çeşitlenen bilgi yığınlarına karşı bu bilgi yığını kontrol edecek çeşitli araçların geliştirilmesi sürecinde, etkin olarak bilgi profesyonellerini göremeyebiliriz. Ancak üretilen ve toplumsal değer taşıyan bilginin ya da çe-

şitli özellikleriyle bilgi taşıyan belgelerin yönetimine gelindiğinde, bunun doğrudan bilgi profesyonellerinin sorumluluğunda olduğunu söylemek sanırız yanılığ olmaz. Tüm bu gelişmeler kütüphane ve bilgi bilimlerinin felsefi açılımını da doğrudan etkilemektedir. Kaynaktan bilgiye yöneliş, sadece yapısal bir dönüşümü değil bu yapı içerisinde içeriğinde büyük oranda değişimini ortaya koymuştur. Çalışma içerisinde değindiğimiz bu değişim, toplumsal ve kurumsal olarak kütüphane ve bilgi bilimlerinin rollerinde meydana gelirken, ilgili alanda bilginin algılanışında da büyük değişimler yaratmıştır.

Artık bilgi profesyonelleri, bilgiyi çok yönlü ele almak durumundadırlar. Toplumsal ve kurumsal bilgi gereksinimlerinin doğru anlaşılması ve uygun hizmetlerin yürütülebilmesi için, bilgi çok yönlü analitik çalışmaların konusu durumundadır. Bu gelişmeler bir taraftan teknolojik ve yönetsel olanakların doğru algılanıp kullanılmasını gerektirirken, diğer yandan epistemolojik çalışmaların da yürütülmesini gerektirmektedir. Hizmet verilen toplumsal ya da kurumsal yapı içinde, bilgi gereksinimlerinin belirlenebilmesine yönelik olarak; toplumsal bilginin üretiminden tüketimine ve tekrar üretime dönmesine kadar olan her evrenin doğru algılanması ve bunlardan çıkacak sonuçlar doğrultusunda bilgi hizmetlerinin yönlendirilmesi, hizmetlerde etkililik ve verimliliğin sağlanmasında belirleyici öneme sahiptir. Bu konuların doğrudan sosyal epistemoloji içerisinde yer alması da, geçmişten çok daha önemli biçimde sosyal epistemoloji-bilgi hizmetleri ilişkisini güçlendirmektedir. Diğer yandan, kanımızca, bilgi profesyonellerinin de genel olarak bilgi üzerine söyleyecekleri bir şeyler olmalıdır. Bilgi zincirinin işlevsel olmayan bir halkası olmanın ötesinde, bu zincirin önemli bir unsuru olmanın sorumluluğunun bunu gerektirdiği düşünülmektedir. Sosyal epistemolojiye bilgi hizmetleri boyutundan yapılacak katkılar yanında, alanımızın diğer disiplinlere kuramsal çıkarımlarını ihraç etmesinin, bilgi profesyonelliğinin varlığını güçlendirmesi için de oldukça kazançlı bir yol olduğu düşünülmektedir. 70'li yıllarda Shera'nın ulaşmak istediği bu sonuç, oldukça önemli olmasına karşın, belki dönemi için erken sayılabilirdi. Ancak artık duvarların ötesinde hizmet yöntemlerini ortaya koymuş, analitik çalışmalara zemin hazırlamış, bilimsel, teknolojik, yönetsel, ekonomik vb. gelişmeler sonucu kurumsal yönetimin, insandan çok daha önemli bir unsur olarak bilgiyi ön plana aldığı koşullarda, iletişimle birlikte kurumsal yönetimin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş bilgi profesyonelliğinin, epistemolojik araştırmalara yönelmesi gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmanın sonuç bölümünde belirli bir epistemolojik yöntem öneri olarak sunulmayacaktır. Çalışma içerisinde epistemolojik yöntemler, farklı yaklaşımlarıyla halihazırda sunulmuştur. Epistemolojinin felsefi yöntemlerinin ortaya konulmasıyla birlikte, kütüphane ve bilgi bilimlerinde epistemoloji uygulamaları da çeşitli yönleriyle irdelenmiştir. Yine bilgi olgusunun değişimi ve değiştirdiği unsurlar da sıralanmıştır. Mesleğimizin ikibinli yıllarda yönelişi ve bilgiyi ele alışına da son bölümlerde yer verilmiştir. Kütüphane ve bilgi hizmetlerinde epistemoloji uygulamalarına yönelen bir kişinin, sıraladığımız anlayışlar, uygulamalar,

ilişkiler ve gelişmeleri öncelikle bilmesi gerekir. Tüm bu unsurlar kütüphane ve bilgi hizmetlerinde epistemolojik uygulamaların temelini oluşturmaktadır. Öte yandan, bu alt yapı unsurlarını özümseyerek, herhangi bir toplumsal yapı ya da kurum içerisinde bilgi profesyonelliği bağlamında sosyo-epistemolojik araştırmalar yapılabilir. Örneğin bir kurum içerisinde, üretilen ya da sağlanan bilginin kaynağı, hizmet sınırlar, doğru bilgi hizmet yöntemleri ve uygulamaların gelişmeler doğrultusunda incelenmesi, çevresiyle bütünlük yapıdaki kurumsal örgüt ilişkisi içerisinde değerlendirilebilir. Kütüphane ve bilgi hizmetlerinde epistemolojik uygulamalara dönük çalışmaların, bu tür analitik yaklaşımlara yönelmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, H. Bahadır. (2000). "2000 yılına doğru bilgi toplumu üzerine genel bir değerlendirme ve bilgi ekonomisinin özellikleri". [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://members.tripod.com/-bahadirakin/bilgitop.htm>
- Barker, Philip. (1997). "Electronic document and the role in future library systems", *Libraries for the new millenium: Implication for managers* içinde (89-114). Ed. David Raitt. London: Library Associations Pub.
- "Bilgi Devrimi". (2000). [Çevrimiçi] Elektronik adres: [wysiwyg://61/http://www.depem99.org/leaves2/061299.htm](http://www.wysiwyg://61/http://www.depem99.org/leaves2/061299.htm)
- "Bilgi Ekonomisi". (2000). [Çevrimiçi] Elektronik adres: [wysiwyg://106http://depem99.org/leaves1/231199.htm](http://www.wysiwyg://106http://depem99.org/leaves1/231199.htm)
- Cassier, Ernst. (1987). *İnsan üstüne bir deneme*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hyams, Espeth. (1995). "Toward the millenium: Information Professional in the Year 2000", *Library World 97* (1129): 31-35
- Klobas, Jane E. (1997). "Information services for new millenium organizations: librarians and knowledge management", *Libraries for the new millenium: Implication for managers* içinde (39-65). Ed. David Raitt. London: Library Associations Pub.
- Kocabaş, Şakir (1998). "Bilgi toplumu mu bilen bir ulus mu olmalı?", *Yeni Türkiye* (21. Yüzyıl Özel Sayısı) 20 (II): 1324-1333. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://sites.netscape.net/marcopasa/BilTop1.htm>
- Prusak, L. Matarazo. (1995). *Values of corporate libraries: A Survey of senior manager*. Washington: Special Libraries Assocation.
- Rubin, Richard E.. (1995). *Foundations of library and information science*. New York: Neal-Schuman Pub.
- Steward, A.T. (1996). "Intellectual Capital: The Wealth of nations". New York. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://members.aol.com/thosstew>
- Thomson, J.. (1982). *The End of libraries*. London: Clive Bingley.
- "Türkiye bilişim stratejileri çalışma raporu". (1996). *Türkiye Bilişim Vakfı Bilişim Stratejileri Raporu*. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.tbv.org.tr/turkish/yayin/strarep2.html>